

MARSELA NENI (HAXHIMUSAI)

**PROBLEME TË ZHVILLIMIT TË KOMPETENCAVE
TË LËNDËS SË GJUHËS NË HARTIMIN E TEKSTIT
SHKOLLOR DHE MËSIMNXËNIEN NË KLASË**

Kurrikula e re, e bazuar në kompetenca, është shtrirë tashmë në të gjithë sistemin arsimor parauniversitar. Ndryshe nga kurrikula e mëparshme që synonte përvetësimin e përmbajtjeve lëndore, ajo e dekadës së fundit synon zhvillimin e kompetencave kyçe dhe ato lëndore¹. Përpos promovimit të një sistemi arsimor bashkëkohor që është për t'u përshëndetur, është e nevojshme të punohet për të përforcuar aspekte të ndryshme të saj që ajo të kuptohet dhe të zbatohet në tërësinë e saj në mënyrën e duhur.

Ndarja kohore dhe hapësinore që i kushtohet secilës kompetencë në veçanti, bashkëveprimi për zhvillimin e disave prej tyre ose të gjithave bashkë, përgjatë të gjithë procesit, që prej hartimit të programeve lëndore, hartimit të teksteve, planeve e deri në aktivitetin praktik ditor në klasë, përcakton rëndësinë që i është dhënë secilës prej tyre nga aktorë të ndryshëm, hartuesit e këtij procesi. Po kështu mirëpërcaktimi i njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të secilës kompetencë dhe ndërgjegjësimi apo vetëdijësimi për rëndësinë e secilit komponent të kompetencës, krijon themelet e të nxënit që sigurojnë edukim të shëndetshëm qytetar dhe cilësinë e synuar intelektuale në arsim. Parë në këtë këndvështrim kjo kumtesë synon të vërë në dukje dy çështje:

Çështja e parë lidhet me rëndësinë që u jepet komponentëve të kompetencës dhe dijeve që mësuesi zotëron ose jo mbi metodologjinë e zhvillimit të secilit përbërës të kompetencës dhe të vlerësimit të tyre.

¹ <http://www.doktoratura.unitir.edu.al/> Kozeta Noti “Kurrikula dhe aplikimi në tekstet shkollore sipas modeleve bashkëkohore”, ngarkuar 04.2014.

Çështja e dytë lidhet me hapësirën që u është dhënë secilës prej kompetencave të gjuhës shqipe për t'u zhvilluar, duke u nisur që nga konceptimi e strukturimi i tekstit shkollor deri te zbatueshmëria në klasë gjatë procesit mësimor, si dhe pamjaftueshmërisë së hapësirës kohore e hapësinore për zhvillim cilësor të kompetencës së të dëgjuarit dhe të folurit.

Kryesisht çështjet e vëna në dukje janë parë në këndvështrimin e mësueses së gjuhës shqipe dhe të letërsisë dhe atë të hartueses së teksteve shkollore të shkallës së pestë dhe të gjashtë të AML si dhe janë bazuar në përvojën profesionale, por duke u mbështetur edhe në perceptimet e tre aktorëve kryesorë të procesit të edukimit: mësuesi, nxënësi dhe prindi.

Edhe pse kurrikula e re me kompetenca tashmë është shtrirë në të gjitha nivelet e sistemit arsimor parauniversitar, a ka mësues që nuk i kanë të qarta diferencat konceptuale midis dy mënyrave të të mësuarit: të mësuarit me kompetenca dhe të mësuarit me objektiva, si dhe rezultatet e të nxëniet që rrjedhin prej tyre?

Paradigma e re e kurrikulës me kompetenca nuk ka zëvendësuar atë të mëparshmen, por e ridimensionon e ristrukturon duke përcaktuar konceptimin e duhur të të mësuarit me në qendër nxënësin², të mësuarin gjithëpërfshirës e veçanërisht konceptimin e të mësuarit si proces, i cili rikonstruktiv mendësinë e të nxëniet duke nxitur dhe motivuar të nxëniet gjatë gjithë jetës.

Qasja kurrikulare e arsimit të mesëm është hibride. Ajo u referohet teorive bihejvioriste dhe konstruktiviste³, veçanërisht konstruktivizmit social⁴, dhe është e ndikuar nga filozofia pragmatiste dhe ajo e edukimit global. (<https://izha.edu.al/>).

Mësimdhënia në kurrikulën e re me kompetenca është kontekstuale (Berns dhe Erickon, 2001); (Jonson 2002) dhe si e tillë i jep një rëndësi të veçantë situatës së të nxëniet, praktikës së të mësuarit ndërveprues dhe të punuarit në grup e të nxëniet në mënyrë të pavarur. Strategjitë e mësimdhënies e të nxëniet kontekstual dhe njëkohësisht roli

² Po aty, f. 2.

³https://arsimi.gov.al/wp.content/uploads/2018/08/Strategji_APU_dokumenti_perfundimtar_24_03_2015.pdf, fq.24

⁴ <http://www.doktoratura.unitir.edu.al/> Albana Tahiri “Çështje gjuhësore dhe didaktike për mësimin e gjuhës shqipe në shkollë”, 05.2016,

aktiv i nxënësit dhe roli lehtësues i mësuesit gjatë procesit të të nxënësit është gjithashtu një element i qenësishëm i stilit të të mësuarit duke bërë apo siç njihet ndryshe teoria e të mësuarit nga përvoja, teori e propozuar më 1974 nga teoricieni amerikan David Kolb që nisi të aplikojë në arsim rreth 10 vjet më vonë (Experiential learning theory, David Kolb, 1984). Kjo teori, ndryshe nga teoria biheviore dhe komunikuese që fokusoheshin kryesisht te produkti, i jep rëndësi procesit të të nxënësit. Teoria e të mësuarit nga përvoja e David Kolbit funksionon në një cikël prej katër stadesh të të nxënësit për katër stile të ndryshme të të nxënësit dhe fokusohet në pjesën më të madhe në proceset e brendshme njohëse të nxënësit dhe për krijimin e mendimit kritik dhe krijues. Sipas tij “Të mësuarit është procesi në të cilin dija është krijuar nëpërmjet transformimit të përvojës”⁵

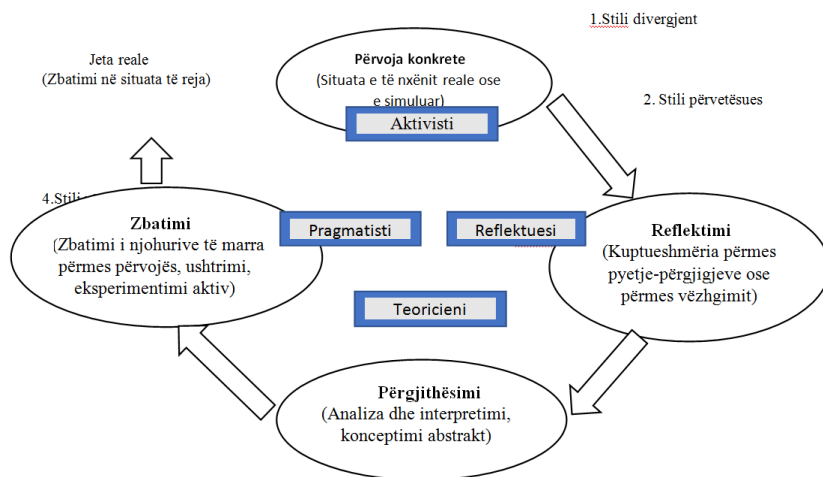

Fig. 1 Cikli i të mësuarit nga përvoja dhe 4 stilet e të mësuarit, David Kolb

David Kolb për hartimin e teorisë së të mësuarit nga përvoja u mbështet në disa ide të Xhon Dewit (John Dewey), Zhan Piazhet (Jean Piaget), dhe Kurt Levin (Kurt Lewin).⁶

⁵ Kolb, D.A., Rubin, I.M., McIntyre, J.M. “Organizational psychology: readings on human behaviour in organizations”, Prentice-Hall, 1984, f. 38.

⁶ https://it.wikipedia.org/wiki/David_Kolb Kolbi u mbështet në idenë e Xhon Dewit se motivimi është impuls që nxit procesin e njohjes dhe gjykimi final

Nëse nisemi nga ideja e Piazhës se të mësuarit është proces ku janë të rëndësishme si rezultatet e të nxënës ashtu edhe rruga për zhvillimin dhe ndërtimin e kompetencave, mund të reflektojmë rreth metodologjisë, përzgjedhjes së aktiviteteve nga mësuesi për organizimin e njohurive të reja dhe vlerësimit të tyre.

Mbajtja parasysh e faktit se të mësuarit është proces që në fillim parashtroi në thelb kërkesën për rikonceptim të elementeve kryesore të mësimdhënies: tekstit shkollor, metodologjisë së mësimdhënies, krijimin e përvojës përmes situatave të të nxënës, mënyrën e vlerësimit dhe aspektin kohor, sipas të cilit dy orët tradicionale prej 45 minutash u pozicionuan njëra pas tjetrës për t'iu përshtatur një stili të ri të të nxënës i cili në thelb më tepër sesa kujtesën synon të zhvillojë logjikën e nxënësit.

Duke qenë se teksti shkollor është instrumenti më i rëndësishëm me anë të cilit mësuesi bashkëvepron me nxënës, lindin një tërësi pyetjesh: Sa janë mbajtur parasysh këto elemente në hartimin e teksteve sipas kurrikulave të reja? Po mësuesit sa u përmbahen këtyre elementeve kur planifikojnë e organizojnë procesin mësimor apo kur

mbi përvojën, në fund të procesit prodhon qëllimin për të ndërtuar baza për krijimin e një përvoje të re. Nga Piazhë, Kolbi mori idenë e përkufizimit të të nxënës si një proces: individ formohet përmes procesit të zbulimit të njohurive dhe jo vetëm nëpërmjet përmbajtjes së tij, prandaj është thelbësore rruga për të arritur njohuri dhe jo vetëm rezultati i të nxënës. Idetë nuk janë fikse, por formohen dhe reformohen përmes përvojës, në të cilën procesi i të mësuarit është i rrënjësor. Sipas Kolbit, çdo mësim është një rimësim. Kjo ndryshon rolin e nxënësit, që nuk konsiderohet më si një propozim i zbrastë, dhe funksionin e edukatorit ose mësuesit i cili nuk duhet më të rregullojë idetë e reja të nxënësit, por të modifikojë ato të vjetra. Kolbi vlerësoi idenë Kurt Levinit për “qasjen e grupit eksperimental”. Sipas Levinit, ekziston një lidhje mes dinamikës së grupit dhe qasjes eksperimentale. Levin-i e sheh grupin si një njësi, një tërësi, një realitet dinamik: në të cilin veprimi i një personi të vetëm e modifikon vetë grupin dhe veprimet e grupit ndryshohen nga veprimet dhe nga reagimet e të tjerëve (ndërvarësia), Për Levinin, integrimi i teorisë dhe praktikës është shumë i rëndësishëm, integrimi që lehtësohet në grup: si nga reflektimi në mes të përvojës së grupit dhe teorisë mund të dalin mësimet të reja.

përzgjedhin aktivitetet mësimore? A është mbajtur parasysh koncepti i nxënësit aktiv nga hartuesit e teksteve shkollore? A u ofrojnë tekstet mësimore lëndore orientimin dhe ndihmën e duhur në këtë aspekt? Këtyre pyetjeve jemi përpjekur t'u japim përgjigje duke u përqendruar në dy çështje që do t'i trajtojmë në vijim.

Rëndësia e zhvillimit të çdo përbërësi të kompetencës. Ndryshimet e nevojshme në aspektin e metodologjisë dhe vlerësimit

Termi “kompetencë”, ashtu siç e njohim nga përkufizimi i termit në fjalorin e gjuhës shqipe, shpjegohet si “njohuri të thella, të plota e të përpikta që ka dikush në një fushë të dijes ose në një problem të caktuar që i japin atij siguri; aftësi...⁷”. Tre termat kyç, pjesë e këtij përkufizimi, janë: njohuri, thellësi, siguri. ‘Përkatesi’ është një term tjetër kyç që gjejmë në përkthimin e fjalës nga italishtja.,⁸ kurse nga Fjalori sinonimik gjermanisht-italisht gjejmë këta terma sinonimikë që përkufizojnë fjalën kompetencë “njohje, gjykim, përvojë, qëndrim, intuitë, kualifikim, kurajo, fuqizim, talent, kuptueshmëri, të dish si..., si dhe përgjegjshmëri, autoritet, fuqi për të zgjedhur”⁹. Po kështu, në përkufizimin e fjalës në fjalorin e gjuhës angleze, përveç të tjerave, gjejmë edhe sinonime a fjalë relative, si: shkathësi, përshtatshmëri, prirje, mjeshtëri, virtuozeitet.¹⁰ Njohja me këto terma i atribuon fjalës në shqip më tepër kuptueshmëri mbi rolin e kompetencës. Folja e duhur që duhet përdorur pranë termit kompetencë, është *zhvilloj, ndërtoj, përsos* dhe jo *arrij, çka nënkupton se të nxënit* kuptohet në vetvete jo si emër, por si folje, pra të nxënit është veprim e gjendje. Po kështu të mësuarit nuk është arritja në finish, por një proces që zgjat dhe përsoset vazhdimisht, shpesh duke rimarrë të njëjtat njohuri në mënyrë ciklike dhe të zgjeruara nga klasa në klasë. Pra, puna për ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave të lëndës nuk është e copëzuar dhe fragmentare, çdo orë, çdo temë

⁷ *Fjalori i gjuhës së sotme shqipe*, Akademia e Shkencave, Tiranë, 1980, f. 855.

⁸ *Fjalori italisht-shqip*, Ferdinand Leka, Zef Simoni, Shtëpia botuese “8 Nëntori”, Tiranë, 1986, f. 237.

⁹ <https://www.wissen.de/synonym/kompetenz>

¹⁰ <https://dictionary.cambridge.org/english/competency>

mësimi kontribuon për to dhe po kështu përmes përzgjedhjes së kujdesshme të teksteve dhe situatave të të nxëniet krijojnë mundësi të pafundme për integrim të fushave të të nxëniet dhe nxënësit marrin njohuri të lidhura me jetën reale duke i përgatitur ata në mënyrë konstruktive për të përballur sfidat e saj dhe për të arritur mirëqenien vetjake. Po kështu çdo fushë e të nxëniet ashtu si fusha “Gjuhët dhe komunikimi”, pjesë e së cilës është lënda e gjuhës shqipe, kontribuon në ndërtimin dhe zhvillimin e kompetencave kyçe.¹¹

Termi “kompetencë” në programin e lëndës zbërthehet në disa komponentë: njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera. Për çdo kompetencë të lëndës janë të përcaktuara qartë rezultatet e të nxëniet ose ndryshe pritshmëritë për njohuritë që nxënësi do të ndërtojë dhe shkathtësitë, vlerat e qëndrimet që do të zhvillojë.¹²

Shembull ilustrues mbi rezultatet e të nxëniet duke përfshirë të gjithë komponentët nga **Kompetenca**: Të shkruarit për qëllime personale dhe funksionale.

Njohuri: Nxënësi harton rregulloren e klasës (nxënësi zbaton njohuritë që ka marrë mbi tekstin udhëzues); *Shkathtësi*: Nxënësi kërkon dhe përzgjedh informacione në burime të ndryshme; *Qëndrim*: Nxënësi shfaq besim dhe vullnet gjatë procesit të të shkruarit; *Vlerë*: Nxënësi bashkëpunon në grup për kryerjen e detyrës me shkrim (bashkëpunimi).

A u është dhënë rëndësi në mënyrë të balancuar komponentëve të kompetencës? Pse është i rëndësishëm ky aspekt?

Rezultatet e të nxëniet për secilën kompetencë në programin lëndor kryesisht përqendrohen në njohuritë dhe shkathtësitë që nxënësi duhet të zhvillojë, kjo është e dukshme në rezultatet e shumta e të detajuara të të nxëniet për këto dy përbërës të kompetencës. Rezultatet e të nxëniet për qëndrimet dhe vlerat janë më të pakta në numër, më të përgjithshme jo shumë mirë të përcaktuara se ç’është vlerë e ç’është qëndrim, ose të përcaktuara në mënyrë indirekte përmes lidhjes së gjuhës shqipe me temat ndërkurrikulare, si: Identiteti kombëtar dhe njohja e kulturave; Të drejtat e njeriut; Vendimmarrja morale; Bashkëjetesa paqësore etj., të cilat në thelb janë katër shtylla të edukimit

¹¹ Programi i lëndës së gjuhës shqipe, Klasa XI, IZHA, Tiranë, 2016.

¹² Po aty.

global (Edukimi multikulturor; Edukimi për paqe; Edukimi për të drejtat e njeriut; Edukimi mjedisor). Kjo na shpie vetvetiu të pyesim: A mund të ngrihet një korpus vlerash e qëndrimesh të pritshme më eksplicite si rezultate të të nxënësve?

Tekstet shkollore janë hartuar për të nxitur një kulturë të veçantë, ideologjinë dhe ndjenjën e identitetit. Nga shqyrtimi i disa teksteve të gjuhës shqipe, nisur veçanërisht nga tekstet a fragmentet e përzgjedhura, shembujt ilustrues, figurat ilustruese, kërkesat dhe detyrat mund të ndërtojmë një korpus vlerash bërthamë, si: pjesëmarrje, solidaritet, kurajo, këmbëngulje, dhembshuri, përgjegjshmëri, besim, integritet, bashkëpunim, respekt etj. ose qëndrime, si: mosdiskriminim, kundra dhunës dhe terrorit, pro diversitetit, altruizëm, optimizëm, komunikues, empatik, kritikues, promovues i dinjitetit, pro familjes, joparagjykses, konservues i vlerave dhe traditave, qytetar aktiv etj.

Disa studiues kritikojnë qasjen orientuese të tekstit shkolle apo të mësuesit ndaj nxënësve. Sipas Piazhët, “Nëse duam të zhvillojmë mendje të lira me logjikë të shëndetshme, individë të pavarur me sjellje qytetare nuk duhet t’u imponojmë nxënësve ide të gatshme, por t’i nxisim të mendojnë në mënyrë kritike dhe jo të pranojnë çdo gjë që u serviret”.¹³ Gjykoj me vend që institucionet e arsimit bazë dhe ato të mesëm të lartë duhet t’i japin një rëndësi të veçantë edukimit të brezit të ri me vlera, virtyte e qëndrime të denja qytetare, Për sa i përket vlerave e qëndrimeve, ato janë komponentët e kompetencës që ndryshojnë apo zhvillohen më ngadalë se komponentët e tjerë. Si mund të maten a vlerësohen rezultatet e të nxënësve për sa i përket zhvillimit të qëndrimeve dhe vlerave?

“Mësuesi duhet të njohë qartë e mirë secilën prej tre fushave: konjitive, afektive dhe psikomotorë. Taksonomia e Blumm-it, e përbërë nga 6 nivele, tregon progresin e të nxënësve konjitiv që është matës i njohurive dhe shkathtësive”.¹⁴ Taksonomia për fushën afektive

¹³ Piaget, Jean, *Mbi pedagogjinë*, Instituti i Studimeve dhe i Standardeve, Tiranë, 2005, f. 14.

¹⁴ Shënim: Taksonomia e Blummit (1956) është rishikuar nga nxënësi i tij Lorin Anderson (2001) dhe 6 nivelet të ripërcaktuar nga Andersoni janë: kujtoj, kuptoj, zbatoj, analizoj, vlerësoj, krijoj (ndryshe nga ato të Blummit)

e përgatitur nga David R. Krathwohl dhe të tjerë përbëhet nga 5 nivele: marrja, përgjigjja, vlerësimi, organizimi dhe karakterizimi nga një vlerë ose grup vlerash. Taksonomia për fushën psikomotore e përgatitur nga Elizabeth Simson përbëhet nga 7 nivele: perceptimi, pozicioni, reagimi i drejtuar, mekanizmi, reagimi kompleks, adaptimi, dhe pikënisja.¹⁵

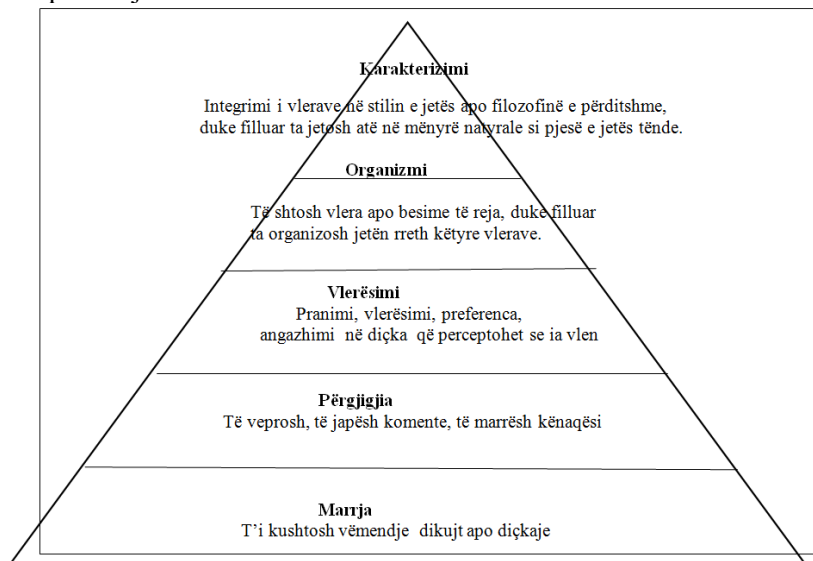

Fig.2 Taksonomia hierarkike e të nxënës afektiv (për qëndrimet, besimet, vlerat) e David Krathwohl-it

Nëse vlerësimin e rezultateve të të nxënës për njohuritë dhe shkathtësitë e realizojmë sipas taksonomisë së Blumit (rishikuar nga Andersoni), për të matur rezultatet e të nxënës për vlerat dhe qëndrimet mund të përdoret Taksonomia e Krathwohl-it prej pesë nivelesh. Nisur nga taksonomia e Krathwohl-it japim disa shembuj rezultatesh të nxënës:

Nxënësi:

- i kushton vëmendje përgjigjeve të shokëve (N1);

të cilat janë: njohja, kuptimi, zbatimi, analiza, sinteza, vlerësimi). Vihet re kalimi i emërimit të niveleve nga emër në folje.

¹⁵ Robert F. Biehler, Jack Snowman, “Zhvillimi i mendimit kritik”, AEDP, Tiranë, 1998, f. 263.

- reagon në mënyrë mbështetëse kur ndonjë nga nxënësit e klasës ndihet i diskriminuar apo i fyer nga të tjerët (N1);
- sjell në klasë diçka nga familja e tij dhe u bashkohet shokëve për të kontribuar në një projekt/ aktivitet në dobi të komunitetit (N2);
- vlerëson sjelljen e tij dhe pranon me përlulësi gabimin (N3);
- pranon se njerëzit janë të ndryshëm dhe ata duhen respektuar për atë çka janë(N3);
- thotë shpesh të lutem dhe faleminderit (N4);
- një ditë në javë angazhohet për të ndihmuar nxënësit me vështirësi në të nxënë pas orarit të shkollës (N5); etj.

Në programin lëndor, të hartuar nga IZHA, për çdo kompetencë jepen 5-9 rezultate të nxëni për vlerat e qëndrimit. Kjo duhet të jetë edhe në vëmendjen e mësuesit, i cili jo gjithnjë arrin të kuptojë të gjitha elementet e programit lëndor pa trajnimin e duhur.

Ajo çka dua të theksoj është që rezultate të tilla të nxëni që masin shkallën e zhvillimit të vlerave dhe qëndrimeve të jenë jo vetëm të pranishme në përshkrimin e kompetencave të vlerësimit përfundimtar në regjistër, por duhet të jenë pjesë e komenteve të vlerësimit të vazhduar në evidencat që përdoren nga mësuesi, pasi vlerësim i vazhduar do të thotë vlerësim i procesit të të nxënit. Ky lloj vlerësimi mat shkallën e zhvillimit të të gjithë kompetencave dhe të komponentëve të kompetencës. E sjellë më thjeshtë: Nëse mësuesi në një periudhë afërsisht 3-mujore vendos tri vlerësime për çdo nxënës, pra, bën tri matje të zhvillimit të kompetencave, dy vlerësime mund të jenë për njohuritë dhe shkathtësitë dhe një vlerësim mund të bëhet për qëndrimet dhe vlerat e zhvilluara bazuar gjithnjë në tematikat e trajtuara, pasi nuk mund të përcaktohen ‘a priori’.

Ç’ndryshime mund të jenë të nevojshme në aspektin metodologjik?

Mësimdhënia, e mbështetur në filozofinë e konstruktivizmit social dhe filozofinë e edukimit global, ka si tipar thelbësor të pedagogjisë partneritetin ndërmjet mësuesit dhe nxënësit që e gjen veten të realizuar në metodat dhe teknikat e shumta interaktive. Disa prej teknikave që mund të përdoren në mënyrë të suksesshme të njohura nga mësuesit, janë:

• Teknika e pyetjeve drejtuar autorit – teknikë konstruktiviste, shërben më së shumti për t'i dhënë rëndësi dhe efikasitet ndërtimit të të kuptuarit gjatë leximit.

• Kubimi – teknikë e bazuar në pyetje të të gjitha niveleve dhe ndihmon në shqyrtimin e një teme nga këndvështrime të ndryshme.

• Një pyetje - shumë përgjigje – kjo është një teknikë e të pyeturit ndërveprues, pranon përgjigje të shumëfishta dhe i lë më shumë fushëveprim nxënësit për të dhënë përgjigje më të gjata e më të thella si dhe të pranojë më shumë përgjegjësi për të dëgjuar të tjerët.

• Pesë tipat e diskutimit në grupet e vogla (breinstorming, kujdestaria, loja me roje, simulimi, diskutimi për zgjidhjen e problemit).

• Llojet e tjera të diskutimit: diskutim me gjithë kasën, diskutim mbi të lexuarin, debati etj.

• Të nxënit në bashkëpunim- një teknikë që realizohet në mikrogrupe prej 3-4 nxënësish dhe përmirëson marrëdhëniet ndërpersonale, përmirëson gjendjen emocionale të nxënësit, vetëvlerësimin etj. Po kështu edhe teknika e Grupit të ekspertëve.¹⁶

Përveç teknikave formale në mësim-nxënie mund të bëhen kombinime edhe me teknika të tjera të një natyre më pak formale duke qenë se ofrojnë mundësi të nxëni përmes praktikës. Të tilla mund të jenë: Akvariumi, Grupet gumëzhitëse, Folësi i ftuar; Rrahje idesh; Të flasim sipas biletës, Bingo; Rastet studimore; Të mësuarit përmes lojës; Udhëtimi në terren; Udhëtimi imagjinar; Dëgjoni- përsërisni-shtoni; etj. ¹⁷Disa prej tyre janë paraqitur në tabelën e mëposhtme duke dhënë avantazhet, disavantazhet, funksionin e tyre dhe kompetencat të cilat zhvillojnë më së shumti.

Teknika	Avantazhet	Disavantazhet
Folësi i ftuar Teknikë për të dëgjuarin për të kuptuar dhe kritik (kompetenca e të	- Mund të ofrojë një prani dinamike dhe angazhuese. - Mund ta personalizojë një temë për ta bërë atë më interesante. - Shpesh thyen stereotipat e një audience.	- Mund të mos jetë një folës i mirë. - Mundet në mënyrë të paqëllimshme të paraqesë informacion të papërshtatshëm për moshën e

¹⁶ Musai, Bardhyl, *Metodologji e mësimdhënies*, Pegi, Tiranë, 2003, f. 167-200.

¹⁷ QTKA, *Mësimdhënia me në qendër nxënësin*, Tiranë, 2005, f. 29-36.

Probleme të zhvillimit të kompetencave të lëndës së gjuhës ...

dëgjuarit dhe të folurit)		audiencës.
Rrahje idesh Teknikë e të menduarit krijues (kompetenca e të dëgjuarit, të folurit dhe të shkruarit)	- Ushtrim dëgjimor që mundëson gjenerimin e ideve të reja. - Inkurajon pjesëmarrje të plotë sepse të gjitha idetë shkruhen. - Evokon dijen dhe përvojat e mëparshme të grupit. - Krijohet shpirti i bashkëveprimit. - Një ide mund të nxisë ide të reja.	- Mund të jenë të pafokusuara. - Ka nevojë të jetë e kufizuar në 5-7 min. - Nëse nuk menaxhohet mire mund të ketë kritika. - Vlera për nxënësit varet nga pjekuria e tyre dhe aftësia për të menduar jashtë kornizave.
Raste studimore Teknikë e të menduarit kritik (Në varësi të kërkesës dhe tekstit: kompetenca e të lexuarit të dëgjuarit dhe të folurit ose e të lexuarit dhe përdorimit të drejtë të gjuhës)	- Zhvillon aftësi analitike dhe të zgjidhjes së problemeve. - Lejon eksplorimin e zgjidhjeve për çështje komplekse. - Lejon nxënësit ta përqasin rastin me raste të tjera të jetës reale ashtu siç e kanë kuptuar brenda sistemit të tyre të referimit. - Nxit nxënësit të zbatojnë njohuri teorike në mënyrë praktike.	- Nxënësi mund të mos e shohë me interes studimin e rastit. - Informacioni i pamjaftueshëm mund të çojë në rezultate të papërshtatshme.
Të mësuarit përmes lojës Teknikë për të zhvilluar aftësi psikomotorë (Mund të përdoret për zhvillimin e të gjitha kompetencave)	- Nxënësit zakonisht janë të interesuar dhe të sfiduar nga lojërat. - Ofron mundësi për krijimin e frymës së grupit. - Komentet gjatë reflektimit mbi lojën janë zakonisht të lehta dhe të shpejta për t'u ofruar. - Kur përdoret në mënyrë të drejtpërdrejtë me një nga rezultatet e të nxënit mund të ofrojë një përvojë stimuluese për të gjithë klasën.	- Mund të krijohen ndjenja jopozitive për anëtarë brenda/jashtë grupit. - Mund të demotivohen nxënësit me natyrë jokonkuruese. - Mund të dekurajojë kreativitetin nëse formati është i ngurtë dhe fokusi më shumë të fitimi i lojës.
Udhëtimi në terren / udhëtimi imagjinar Teknikë për të zhvilluar fantazinë, aftësi psiko-motore, të menduarit kritik dhe krijues (Të dëgjuarit, të folurit, të shkruarit)	- Mund të jetë i dobishëm për të angazhuar nxënësit joaktivë e të turpshëm. - Zgjeron botën e nxënësit dhe ofron përvoja të reja. - Është argëtues dhe nxënësit përfshihen me dëshirë. - Ofron mundësi që mësuesi t'i njohë nxënësit jashtë kontestit shkollor dhe më në thellësi.	Për disa nxënës mund të jetë e vështirë të fokusohen tek mësimi në mes të ekzaltimit të shkuarjes në një vend të ri.

Nga sa u tha më lart në lidhje me këtë çështje, rezultojnë rekomandimet a sugjerimet e mëposhtme:

Sugjerohet të ndiqet kriteri i mësimeve të shkurtra të pasura me prospekte të gatshme në librin e mësuesit. Asgjë që e lehtëson mësuesin në punën e tij, nuk është e tepërt. Mësuesi, nga ana tjetër, duhet të jetë në dijeni të mënyrave se si aktivitetet që zgjedh për organizimin e orës së mësimit, i ndihmojnë nxënësit në nivelet e arritjes për të gjithë komponentët e secilës kompetencë.

Aktivitetet duhet të jenë dinamike që të venë në lëvizje të gjithë aftësitë gjuhësore të nxënësve. Po kështu ato duhet të jenë të larmishme dhe jo monotone. Nuk është e rëndësishme që klasa mos të bëjë zhurmë apo rrëmujë, por është e rëndësishme që të gjithë nxënësit të ndihen të përfshirë, të kenë kureshtje dhe të jenë aktive. Me kohë, pasi mësuesi e bën praktikë të punës së tij këtë lloj metodologjie dhe njeh dinamikat e grupeve të vogla e të klasës, arrin ta menaxhojë shumë mirë edhe rrëmujën edhe zhurmën që mund të krijohet nga aktivitetet dinamike. Nga ana tjetër, edhe nxënësi krijon sjelljen e dëshiruar. Mësuesi duhet të kujdeset që pas çdo aktiviteti, të ketë një fazë të shkurtër reflektimi në mënyrë që nxënësit të kuptojnë çfarë janë duke bërë. Nxënësit duhen nxitur të mësojnë me shembuj. Shembujt flasin më shumë se shpjegimi i gjuhës. Shembujt mund t'i ndihmojnë nxënësit të mësojnë shumë më mirë se sa shpjegimet e komplikuara. Për sa i përket edukimit të vlerave dhe qëndrimeve shembulli më i mirë është mësuesi vet me modelin e tij. Në kurrikulën me kompetenca mësuesi jo domosdoshmërisht është burimi kryesor i informacionit, por ai ka detyrimin të jetë udhërrëfyesi i nxënësit. Përvoja ka treguar që mësuesit që dëshmojnë integritet të lartë dhe dashamirësi të sinqertë, edukojnë nxënës cilësorë si nga ana njerëzore dhe intelektuale.

Mësuesi duhet të njohë dallimet individuale dhe të ndihmojë nxënësin të zbulojë stilin e vet të të mësuarit, prirjet dhe talentet që ka. Vetëm duke e ndihmuar nxënësin të gjejë vetveten e tij më të mirë, mësuesi do të ketë nxënës të kënaqur dhe një mjedis cilësor në klasë.

Nisur nga përvoja ime personale, nga matjet që kam nxjerrë përmes pyetësorëve psikologjikë, të cilët ndihmojnë të kuptosh stilin e

të mësuarit të nxënësve të një klase¹⁸ nga rreth 20 klase e rreth 500 nxënës që e kanë zhvilluar këtë test në dy shkolla të ndryshme në fshat dhe në qytet, rezulton se pjesa më e madhe e nxënësve janë të stilit aktiv të të mësuarit, pra ata mësojnë duke e bërë një gjë, duke u përfshirë në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe aktive në situatën e të nxënës dhe një përqindje e lartë e nxënësve të testuar kishin stil përvetësues. Ata mësonin duke vëzhguar e reflektuar mbi përvojën ose situatën e të nxënës. Pyetjet e mirëstruturuara i ndihmojnë mjaft këta nxënës për të zhvilluar kompetencat e tyre.¹⁹ Numrin më të pakët të nxënësve e përbënin nxënës të stil konvergues (teoricieni) e përshtatës (pragmatisti), sidomos këta të fundit. Si rezultat i këtyre matjeve është e rëndësishme që mësuesi të përzgjedhë aktivitete që u përshtaten të gjithë stileve të të mësuarit ose të bëjë kombinime të tyre. Po kështu, nëse mësuesi ka në një klasë më tepër nxënës të stilit aktiv dhe reflektues të të nxënës duhet të jetë shumë i kujdesshëm në ndërtimin e situatës së të nxënës, e cila së bashku me metodologjinë janë dy elemente kyçe të kurrikulës me kompetenca, madje kjo e fundit është rezultat i procesit të përkohshëm, dinamik dhe ndërtues të trajtimit të situatës, pra është produkt i situatës.²⁰ Mësuesit duhen pajisur me instrumente të mirëstudiara dhe të trajnohen për mospraninë e dijeve ose përsosjen e tyre, në mënyrë që çdo hallkë e kurrikulës së re të kuptohet dhe të zbatohet në mënyrë efikase. Rekomandohen trajnime me të njëjtat metoda që ata lehtësojnë punën e tyre në klasë.

2. A zotërojnë pesë kompetencat e gjuhës shqipe një hapësirë të barabartë në tema apo në rubrika mësimore në tekste të ndryshme që përdoren tashmë nga nxënës për mësimin e gjuhës shqipe të AML-së? Rasti i kompetencës së të dëgjuarit.

Lënda e gjuhës shqipe e cila bën pjesë në fushën “Gjuhët dhe komunikimi” përmes pesë kompetencave të saj: të folurit për të komunikuar dhe për të mësuar; të dëgjuarit e teksteve të ndryshme; të

¹⁸ Shënim: Pyetësorët *Stili juaj i të mësuarit* janë përgatitur nga Kelly Organ dhe Sorana Pogăcean e përkthyer në shqip.

¹⁹ Me pyetje të mirëstruturuara që përdoren për të reflektuar e për të nxjerrë mësim pas përfundimit të përvojës ose pas situatës së të nxënës kemi parasysh pyetje të strukturuar në 4 nivele: Pyetje objektive; pyetje reflektuese; pyetje për vendime ose veprime; pyetje interpretuese.

²⁰ Udhëzues “Situata e të nxënës, konceptimi, modele”, IZHA, nëntor 2014.

shkruarit për qëllime personale dhe funksionale; të lexuarit e teksteve të ndryshme; përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit, synon zotërimin e koncepteve kyçe, të përcaktuara në kornizën kurrikulare si dhe përgatitjen e formimin e individëve të aftë për të demonstruar njohuri, shkathtësi, qëndrime dhe vlera, duke përmbyllur kërkesat personale për rritje intelektuale, shoqërore, estetike dhe emocionale.²¹

Si është organizuar përmbajtja mësimore në funksion të kompetencave të gjuhës shqipe? Analiza ilustruese e programit e planit mësimor dhe analiza ilustruese e organizimit dhe strukturimit të përmbajtjes mësimore dhe kompetencave duke marrë një shembull praktik, na ofrojnë një panoramë të përgjithshme ku mund të nxjerrim disa konstatime:

Analizë ilustruese e programit e planit mësimor. Në programin e lëndës së gjuhës shqipe të shkallës së V-të (klasa X dhe XI) hapësira tematike që sugjerohet nga hartuesit e programit për secilën kompetencë, përbëhet nga: përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit, 32 orë mësimi, të cilat përcaktohen më tej, për shembull, në klasën e X-të: 12 orë Morfologji, 10 orë Sintaksë, 5 orë Leksikologji, 5 orë Drejtshkrim dhe pikësim, këto të fundit sugjerohen të integrohen me njohuritë gramatikore. Të gjitha njohuritë gramatikore të drejtshkrimit dhe të pikësimit janë të detyrueshme që të integrohen në studimin e teksteve të ndryshme joletrare.

Koha mësimore e katër kompetencave të tjera është sugjeruar gjithsej 40 orë. Kjo kohë duhet të shpërndahet në mënyrë afërsisht të barabartë. Nxënësi duhet të studiojë pesë tekste joletrare dhe nëse zgjidhet të paktën një tekst ilustrues për secilin lloj, programi udhëzon që për të studiuar fragmentin ose tekstin që do të punohet nga nxënësit, nevojiten jo më pak se tre orë mësimi.²² Pra, rreth 40 % nga 40 orët e sugjeruara duhet t'u planifikohen më së pakti njohurive për llojet e teksteve. Pavarësisht se në programin e lëndës bëhet e qartë që të gjitha kompetencat të ndërthuren me njëra-tjetrën në hartimin e

²¹ *Programi i Gjuhës shqipe, klasa XI*, IZHA, Tiranë, 2016.

²² Po aty, f. 56.

planeve vjetore apo të periudhës, si dhe në zbatimin konkret në klasë kjo është pak më e komplikuar. Aq më tepër që të gjitha këto njohuri të llogaritura në hapësirë kohore si më sipër janë të tilla pa llogaritur orët në dispozicion që i nevojiten mësuesit për të planifikuar përpunimin e njohurive, të cilat më së pakti janë: 3 orë përsëritje njohurish, 1 për çdo periudhë; 3 orë testime, 1 për çdo periudhë; 3 orë vlerësime për portofolin e nxënësve ose orë vetëvlerësimi; 4-5 orë projekt/e kurrikulare ose ndërkurrikulare; më e pakta 2 ese ose punë me shkrim, të cilat duke qenë se kërkojnë rezultate të të nxënësve të shkrimit si proces dhe të shkrimit si produkt nevojiten të jenë dyorëshe.

Për hartuesin e tekstit mësimor më tepër sesa problemi i ngarkesës së programit, çështje më e rëndësishme është struktura e tekstit mësimor, organizimi dhe integrimi i njohurive të reja dhe kompetencave, shpërndarja tematike duke pasur parasysh të gjitha aspektet arsimore.

Përzgjedhjet e hartuesve të tekstit mësimor janë të ndryshme, por alternativa të ndryshme kanë edhe ngjashmëri me njëra-tjetrën. Si është strukturuar teksti mësimor dhe a u është kushtuar të gjitha kompetencave të lëndës së gjuhës hapësirë e barabartë tematike apo orë mësimore?

Analizë ilustruese e organizimit dhe strukturimit të përmbajtjes mësimore dhe kompetencave

Shembull 1:

Në një nga tekstet e gjuhës shqipe²³ përmbajtja e tekstit organizohet në 7 njësi, ndër të cilat dy njësitë e para janë njohuri të përgjithshme për kompetencat e lëndës së gjuhës shqipe si dhe njohuri të përgjithshme teorike mbi tekstin, karakteristikat e tij, strukturën dhe llojet e teksteve. Pesë njësitë e tjera u kushtohen njohurive mbi llojet e teksteve joletrare të ndërthurura me njohuritë gjuhësore. Më tej çdo njësi ndahet në tri pjesë: Pjesa e parë jep njohuri teorike mbi llojin e tekstit dhe nxënësi në tematika të tilla zhvillon më tepër kompetencën e të lexuarit, të folurit dhe të shkruarit.

²³ *Gjuha shqipe klasa X*, Enkeleida Kapia, Lindita Murthi, Shtëpia botuese “Mediaprint”, Tiranë, 2016.

Në pjesën e dytë nxënësi punon me tekste të ndryshme për të vënë në zbatim njohuritë e marra për t'i kthyer në shkathtësi e qëndrime. Në këtë pjesë hartuesit e tekstit janë kujdesur që të përfshihen tre fragmente të llojeve të ndryshme për secilin lloj të tekstit jolettrar. Në këto tema materiali mësimor ka një organizim ndryshe nga tematikat teorike ose ato tematika ku jepen njohuri për gramatikën, të cilat shoqërohen me rubrikën “Praktikë” që shërben për përpunimin e njohurive të reja të marra. Fragmenti apo teksti i përzgjedhur në këto tema pasohet nga tre rubrika: *Të lexuarit dhe të dëgjuarit*; *Të kuptuarit dhe të folurit* dhe rubrika e *Të shkruarit*.²⁴ Nisur nga konstatime personale, ky lloj organizimi parapëlqehet nga nxënësit pasi ofron një orë mësimi aktive dhe gjithëpërfshirëse, kontribuon për të zhvilluar tek ata të gjitha kompetencat e lëndës dhe duhet të shtoj që ata janë të familjarizuar me këtë lloj strukturimi pasi është i ngjashëm me strukturimin e tematikave dhe temave mësimore në lëndën e gjuhës së huaj (anglisht, gjermanisht, italisht etj) të cilën ata e mësojnë si gjuhë të huaj të parë apo gjuhë të huaj të dytë.

Po kështu në këtë pjesë të dytë së bashku me tekstet e ndryshme ndërthuren dhe tema me njohuri rreth gramatikës, leksikologjisë, drejtshkrimit apo pikësimit. Këto tema në rastet më të shumta ndërthuren me tekste që u paraprijnë dhe shpesh ushtrimet apo puna praktike e nxënësit ka si reference një tekst të njohur dhe të punuar më parë, por që nxënësi i rikthehet tashmë për ta studiuar në aspekte të ndryshme të përdorimit të drejtë të gjuhës. Në raste të tjera këto njohuri gjuhësore nuk kanë lidhje me tekstet që u paraprijnë dhe nxënësi në tema të tilla zhvillon kryesisht kompetencën e përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit, të lexuarin dhe të shkruar.

Pjesa e tretë e secilës njësi ofrohet si një rubrikë alternative që mësuesi mund ta përdorë për të bërë punë të diferencuar me nxënës të nivelit të katërt të arritjeve.²⁵ Edhe këtu kemi alternim të punës me tekstin dhe përmes aparatit pedagogjik të strukturuar me pyetje e ushtrime sipas tri rubrikave të përmendura më sipër, synohet të

²⁴ *Shënim*. Modeli i parë me këtë lloj strukturimi që gjendet në librin Gjuha shqipe klasa X, Enkeleida Kapia, Lindita Murthi, Shtëpia botuese “Mediaprint”, është teksti “Kish ardhur vjeshta”, Bilal Xhaferri, f. 58-59.

²⁵ *Po aty*, f. 9; (Shënim: Modeli i parë i dhënë në libër i kësaj rubrike f. 74-77).

zhvillohen thuajse të gjitha kompetencat e lëndës, edhe pse realizimi konkret në klasë jo rrallë has në disa vështirësi teknike e menaxhuese.

Një llogaritje e shpejtë e të dhënave të bën të kuptosh “ngjeshjen” e materialit mësimor për shkak të ngarkesës në dëm të atyre temave që shpesh konsiderohen nga mësuesit “të lehta” apo “jo shumë të rëndësishme” dhe mund të kalohen qoftë edhe me një, dy dhe në rastin më të mirë tri orë mësimore teorike vjetore në tekstin shkollor. Nga konstatimet e mësipërme, rezulton se më tepër “e dëmtuar” në këtë aspekt është kompetenca e të dëgjuarit.²⁶

Rezulton se për kompetencën e të dëgjuarit nxënësi punon më pak për ta zhvilluar krahasuar me kompetencat e tjera, të cilave u është dhënë më tepër shtrirje hapësinore dhe kohore dhe dije konceptuale më të plota. Gjithçka nxënësi mëson rreth të dëgjuarit në klasat 10-12 përmbledhet në temat: Ç’është të dëgjuarit? Strategjitë e të dëgjuarit; Mbajtja e shënimeve; Rëndësia e të dëgjuarit; Dëgjojmë dhe analizojmë një fjalim; Leksioni si tekst i paracaktuar për t’u dëgjuar; Të dëgjuarit për të kuptuar; Të dëgjuarit kritik; Ushtrime mbi të dëgjuarit të testeve të ndryshme. Në planet mësimore këto tema rezultojnë orë teke (45 min.) Në një nga tekstet shkollore ‘Të lexuarit dhe të dëgjuarit’ përbëjnë një rubrikë më vete e cila përsëritet në mënyrë sistematike në një tip të caktuar temash. Në tekste të tjera ofrohen materiale shtesë për të dëgjuarin në CD, që përdoren në tema të caktuara, regjistrime digjitale me zë apo tekste të shtuara në fund të tekstit shkollor për ushtrimin e lexim-dëgjimit në klasë. Në të tjera tekste mungojnë dhe ato pak tema të kërkuara si njohuri teorike mbi të dëgjuarin në programin mësimor dhe në tërësi të dëgjuarit kuptohet si një kompetencë që u bashkëngjitur kompetencave të tjera, sidomos kompetencës së të folurit dhe të lexuarit, por a është kjo e mjaftueshme për zhvillimin cilësor të kësaj kompetence të nxënësit kur pjesa më e madhe e shkollave në Shqipëri ka mungesë të materialeve mësimore audio-vizuale si kompjutera, video-projektorë,

²⁶ *Shënim:* Konstatimi bazohet mbi hulumtimin e të gjitha teksteve shkollore të gjuhës shqipe të shkallë V dhe VI, që gjenden në Katalogun e testeve shkollore 2019 dhe programeve të lëndës së gjuhës për shkallën V dhe VI hartuar nga IZHA.

magnetofonë²⁷ dhe të lexuarit nga ana e mësuesit ose nxënësit të testeve të paracaktuara për të dëgjuarin nuk përcjell gjithçka që lidhet me ligjërimin?

Në këtë aspekt të lindin një sërë pyetjesh: A gëzojnë nxënësit tanë kulturën e të dëgjuarit? A i njohin nxënësit të gjitha llojet e të dëgjuarit? A dinë ata të mbajnë shënime në mënyrë të strukturuar duke ndjekur skema logjike mbi ato çka dëgjojnë? A dinë ata t'i imponohen tjetrit gjatë bisedës a diskutimit për ta dëgjuar pa e ngritur zërin, por duke forcuar argumentin? A dinë ata të dëgjojnë për të vlerësuar apo për të raportuar? A e përdorin ata të dëgjuarin selektiv? A marrin ata të mirëqenë gjithçka që u thuhet apo në mënyrë të përgjegjshme dëgjojnë në mënyrë kritike? A i njohin ata fazat nëpër të cilat realizohet procesi i të dëgjuarit kritik? A e përdorin ata me dëshirë të dëgjuarin empatik apo terapeutik? Një pjesë e koncepteve të përmendura më sipër as nuk kërkohen në programin mësimor e as nuk ofrohen nga tekstet shkollore (me ndonjë përjashtim). A nuk duhet të ketë nxënësi njohuri për këto lloje të të dëgjuarit kur në të ardhmen kjo kompetencë e disa lloje dëgjimi në veçanti mund të jenë pjesë e punës së përditshme (si për shembull: dëgjimi terapeutik ose empatik në profesionin e psikologut)?

Ka tema të caktuara në lëndën e gjuhës shqipe si ato mbi komunikimin, veçoritë e gjuhës së folur, llojet e ligjërimeve e stile të funksionale në gjuhën shqipe, fjalimi, leksioni, lajmi, dialektet e gjuhës etj. të cilat e kanë të nevojshme mbështetjen me materiale ndihmëse audio-vizuale. Përzgjedhja e tematikave, situatave ligjërimore, konteksteve dhe realizimi i tyre, i cili do të jetë ndihmues edhe për zhvillimin e kompetencës së të dëgjuarit mendoj se nuk i duhet lënë në dorë rastësisë, por duhet të jetë punë e studiuesve të shkencave të ligjërimit ngritja e një korpusi me materiale mbështetëse në funksion të kompetencës gjuhësore të nxënësit e studentit.

Dëgjimi është një pjesë e rëndësishme e përvetësimit të gjuhës, qoftë kjo gjuha amtare qoftë një gjuhë e huaj. Një pjesë e mirë e njohurive që depozitohen në tru fitohen përmes shqisave. Nëse i referohemi piramidës së nxënies dhe kujtesës së Bethel dhe Maine

²⁷ Nga raporti paraprak i SAPU-s mbi Reformën në sistemin arsimor parauniversitar, Tiranë, maj 2014. https://www.arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/08/RAPORTI_Korrik.pdf

rezulton se nxënësit mbajnë mend rreth 90% të atyre që thonë dhe bëjnë; rreth 70 % të atyre që thonë dhe shkruajnë; rreth 50% të atyre që shohin dhe dëgjojnë; rreth 30% të atyre që shohin; rreth 20 % të atyre që dëgjojnë dhe vetëm 10 % të atyre që lexojnë. Pavarësisht se probabilitetin për t'u mbajtur mend më mirë dhe më gjatë ndodh kur nxënësi e përjeton atë çka është duke mësuar, për shembull, simulimi i një situatë, prezantimi përmes diçkaje autentike apo kur shërben si model për të mësuar të tjerët, edhe të dëgjuarit kur kombinohet me kompetenca të tjera ose kur ndihmohet nga shqisat e tjera, siç është të parit jep rezultate të frytshme për kujtesën. Nga ana tjetër, lidhja e të dëgjuarit me logjikën është edhe më e rëndësishme. Tomas Edison që konsiderohet si shpikësi më i madh në histori²⁸ shpjegon: “Të dëgjuarit me vëmendje është fillimi i urtësisë, që do të thotë: Aftësi e dëgjuesit për të analizuar konceptet e përmendura të fjalët e të tjerëve, fitimin e simpatisë së tyre, lehtësimin e emocioneve të tyre dhe sinjalizimin se janë njerëz të rëndësishëm...”²⁹

Shkolla dhe teksti mësimor me të vërtet nuk janë burimet e vetme të informacionit, familja dhe shoqëria janë institucione gjithashtu të rëndësishme për zhvillimin e kompetencës së të dëgjuarit. Modelet që u ofrohen nxënësve në situata të ndryshme ligjërimore, veçanërisht në media, në përgjithësi nuk shpalosin një kulturë të të dëgjuarit. Po kështu në shoqërinë shqiptare, sidomos me hyrjen e vrullshme në përdorim të teknologjisë dhe të smartfonëve arti i dëgjimit konsiderohet “art në humbje”.

Cilat janë disa aspekte pozitive të zhvillimit të kompetencës së të dëgjuarit në mënyrë cilësore? Nisur nga përvoja ime si mësuese kam dalë në përfundimet e mëposhtme.

- Nxënësi i jep rëndësi kuptimit dhe analizimit të pyetjeve të drejtuara nga mësuesi dhe jep përgjigje më cilësore;

- Nxënësi mëson më tepër në klasë dhe kupton më lehtë njohuritë e reja;

²⁸ Shënim: Tomas Edisoni zotëron një numër prej 1093 patentash për shpikje, të cilat mbajnë emrin e tij vetëm në Amerikë, pa llogaritur patentat për shpikjet në Mbretërinë e Bashkuar, Francë e Gjermani.

²⁹ Dr. Selman Aude, *Ti je i suksesshëm*, përktheu prof. Elmaz Hida <http://ardhmeriaonline.com/artikull/article/ti-je-i-suksesshem/#.XSbjauhKjIU>

- Nxënësi është pjesëmarrës në orën e mësimit, ushtrohet në dëgjimin e qëllimshëm dhe përforcon vlerën e durimit dhe vendosmërisë, element të rëndësishëm të vullnetit;
- Nxënësi përmes të dëgjuarit të qëllimshëm dhe leximit mpreh aftësitë analitike, interpretuese dhe të menduarin kritik;
- Nxënësi zhvillon vlerën e vlerësimit dhe të respektit për veten dhe tjetrin;
- Nxënësi mëson të japë fitbek (feedback) konstruktiv dhe të strukturuar;
- Nxënësi mëson ta përdorë kompetencën auditive për të nxitur kreativitetin. (e provuar me dëgjimin e muzikës gjatë shkrimit të esesë);
- Nxënësi nis të lodhet më pak gjatë procesit të të mësuarit, pasi mëson të jetë më selektiv;
- Nxënësi zhvillon kompetencën kyçe e të mësuarit për të nxënë;
- Metodatat interaktive si diskutimi, biseda, debati zhvillohen në mënyrë cilësore kur nxënësit dëgjojnë;
- Nxënësi mban qëndrim empatik dhe karakterizohet nga optimizmi;
- Klasa ka një klimë pozitive dhe është një mjedis i sigurt ku zëri i të gjithëve ka rëndësi;
- Menaxhimi i klasës bëhet më i lehtë për mësuesin;
- Mësuesi ndërvepron me lehtësi dhe ka një qasje më entuziaste ndaj mësimdhënies në një klasë ku nxënësit dëgjojnë dhe kanë kureshtje. Etj.

Përfundime dhe sugjerime

Kjo kumtesë vë në dukje rëndësinë e të zhvilluarit të të gjithë komponentëve të kompetencës, metodologjinë dhe disa strategji për zhvillimin dhe vlerësimin e vlerave dhe qëndrimeve. Gjithashtu sugjeron ndërthurjen e taksonomive të Blumit dhe Krethuoillit për vlerësimin e arritjeve të të gjithë komponentëve të kompetencës dhe pasqyrimin e këtyre “matjeve” në vlerësimin e vazhduar të nxënësit. Rekomandon ngritjen e një korpusi eksplicit vlerash që të jenë të qarta për mësuesin që në programin mësimor lëndor.

Gjithashtu me anë të këtij kumtimi sjellim në vëmendje kompetencën e të dëgjuarit duke analizuar se si ofrohet përmbajtja mësimore dhe strategjitë e përzgjedhura në tekstin shkollor për zhvillimin, ndërtimin e përsosjen e kësaj kompetence. Thëksoj rëndësinë që ka kjo kompetencën për kujtesën, logjikën dhe zhvillimin në bashkëpunim me kompetencat e tjera. Sugjeroj krijimin e një korpusi materialesh auditive ose audio-vizuale që mund të krijohen nga studentë apo specialistë të gjuhës a të shkencave të ligjërimit të cilat mund të përdoren si nga mësuesit dhe nxënësit shqiptar dhe nga ata të huaj që mësojnë gjuhën shqipe.

Qasja e re e kurrikulës me kompetenca është një qasje që shkon paralel me zhvillimet më të fundit në fushën arsimit dhe teoritë bashkëkohore të mësimdhënies. Kjo qasje për shkak të qenësisë së saj hibride nuk e përjashton mësimdhënien tradicionale por e rimodelon atë. Përvoja edhe e vendeve më të zhvilluara në fushën e arsimit ka treguar se filozofitë e reja të edukimit dhe kurrikulat e implementuara kërkojnë kohë për t'u zhvilluar e përsosur dhe nëse ka mbështetje të pakushtëzuar të vazhdueshme kjo kohë reduktohet. Përpos ideimit filozofiko-teoriko-didaktik me përgjegjshmëri të lartë është e domosdoshme vëmendja, mbështetja, përmirësimi i vazhdueshëm dhe strategji për të gjetur zgjidhje të ofruara nga të gjithë aktorët e zbatimit të saj. Trajnimi dhe kualifikimi i mësuesve me metoda bashkëkohore është nevojë thelbësore për suksesin e reformës. Mbështetja me materiale didaktike të mirëhartuara për çdo aspekt që ka nevojë të përsoset, si dhe me mjete mësimore është mjaft e rëndësishme në këtë fazë të implementimit të kurrikulës me kompetenca. Asnjë më mirë sesa mësuesi nuk e njeh realitetin arsimor. Pasqyrë e realitetit arsimor të një vendi është nxënësi. Aristoteli thotë: “Për gjërat që duhet të mësojmë para se t'i bëjmë ato, mësojmë duke i bërë ato.”³⁰

BIBLIOGRAFI

Akademia e Shkencave, *Fjalori i gjuhës së sotme shqipe*, Tiranë, 1980.

³⁰ Cit nga interneti: Aristoteli, “Etika Nikomakia” “*For the things we have to learn before we can do them, we learn by doing them.*”

- Ballhysa, A., *Formimi i aftësive gjuhësore komunikuese tek nxënësit*, AEDP, Tiranë, 2000.
- CDE, Musai B. (bot), *Mësimdhënia dhe të nxënëët ndërveprues, Gjuhë-Letërsi 6-12*, Tiranë, 2008.
- CDRSEE, *Mësimdhënia e të mësuarit, një udhëzues reference për mësuesit e orientuar drejt rezultateve*, Gama Digital centar d.o.o, Beograd, 2013.
- Gjini F., Piluri A., *Hyrje në psikologji*, “Sejko”, Elbasan, 1998.
- Gjokutaj, M., Mërkuri, N., *Modele të suksesshme mësimdhënieje*, Tiranë, 2008.
- ISP, *Ëndërrbërësit-ëndërrthyesit*, Program mësimor për të ndihmuar adoleshentët të rrokin mundësitë e jetës dhe të kapërcejnë pengesat e saj, Xenia, USA.
- Karaj, Theodhori, *Psikologjia e zhvillimit të fëmijës*, “Progres”, Tiranë, 2004.
- Kolb, D.A., Rubin, I.M., McIntyre, J.M. *Organizational psychology: readings on human behaviour in organizations*, Prentice-Hall, 1984, fq. 38.
- Leka F., Simoni Z., *Fjalori italisht-shqip*, “8 Nëntori”, Tiranë, 1986.
- Musai, Bardhyl, *Metodologji e mësimdhënies*, “Pegi”, Tiranë, 2003.
- Osmani, Sh., *Fjalori i pedagogjisë, Sh.B.* “8 Nëntori”, Tiranë, 1983.
- Piaget, Jean, *Mbi pedagogjinë*, Instituti i Studimeve dhe i Standardeve, Tiranë, 2005.
- Robert F.Biehler; Jack Snowman, “Zhvillimi i mendimit kritik”, AEDP, Tiranë, 1998.
- QTKA, “*Mësimdhënia me në qendër nxënësin*”, Tiranë, 2005.

Tekste shkollore, dokumente, programe, udhëzime:

- Gjokutaj M., Koleci F, Skënderi E., Rrokaj Sh., Shegani K., Pema E., *Gjuha shqipe XI*, “Pegi”, Tiranë, 2017.
- Gjokutaj M., Koleci F, Skënderi E., Shegani K., Pema E., Alla R., *Gjuha shqipe XII*, “Pegi”, Tiranë, 2018.
- Kalo V., Kapllani M., Neni M., Balliçi M., *Gjuha shqipe klasa X*, “Filara”, Tiranë, 2016.
- Kalo V., Kapllani M., Neni M., Balliçi M., *Gjuha shqipe klasa XII*, “Filara”, Tiranë, 2018.

- Kapia, E, Murthi L., *Gjuha shqipe klasa X*, “Mediaprint”, Tiranë, 2016.
- Kapia, E, Murthi L., *Gjuha shqipe klasa XI*, “Mediaprint”, Tiranë, 2017.
- Mëniku L., Petro R., Jubani A., *Gjuha shqipe X*, “Albas”, Tiranë, 2016.
- Mëniku L., Petro R., Jubani A., *Gjuha shqipe XI*, “Albas”, Tiranë, 2017.
- Mëniku L., Petro R., Jubani A., *Gjuha shqipe XII*, “Albas”, Tiranë, 2018.
- Programi i Gjuhës shqipe, klasa X dhe XI, IZHA, Tiranë, 2016.
- Programi i Gjuhës shqipe, klasa XII, IZHA, Tiranë, 2017.
- Udhëzues “Situata e të nxëniet, konceptimi, modele”, IZHA, nëntor 2014.
- Udhëzues “Udhëzues për zhvillimin e kurrikulës së re të gjimnazit”, Tiranë, tetor 2016.
- Prospekt: *Stilet e të mësuarit*, përshtati Sorana Pogăcean, New Horizon, Rumani.
- Pyetësor, *Stili juaj i të mësuarit*, hartuar nga Kelly Organ dhe Sorana Pogăcean, siguruar nga W.V. Albania and Kosovo.

Burime nga interneti

- <https://izha.edu.al/>
- <https://www.wissen.de/synonym/kompetenz>
- <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/competency>
- <http://www.doktoratura.unitir.edu.al/> Kozeta Noti “Kurrikula dhe aplikimi në tekstet shkollore sipas modeleve bashkëkohore”, ngarkuar 04.2014.
- https://arsimi.gov.al/wp.content/uploads/2018/08/Strategji_APU_dokumenti_perfundimtar_24_03_2015.pdf, fq.24
- <http://www.doktoratura.unitir.edu.al/> Albana Tahiri “Çështje gjuhësore dhe didaktike për mësimin e gjuhës shqipe në shkollë”, 05.2016,
- https://it.wikipedia.org/wiki/David_Kolb
- Dr. Selman Aude, *Ti je i suksesshëm*, përktheu prof. Elmaz Hida
- <http://ardhmeriaonline.com/artikull/article/ti-je-i-suksesshem/#.XSbjauhKjIU>

Nga raporti paraprak i SAPU-s mbi Reformën në sistemin arsimor parauniversitar, Tiranë, maj 2014. https://www.arsimi.gov.al/wp-content/uploads/2018/08/RAPORTI_Korrik.pdf
[https://www.arsimi.gov.al/wpcontent/uploads/2018/08/Katalogu_i_teksteve_klasa_1_2_4_5_6_7_9_dhe_10_viti_shkollor_2018 -
_2019_Final_25_05_2018.pdf](https://www.arsimi.gov.al/wpcontent/uploads/2018/08/Katalogu_i_teksteve_klasa_1_2_4_5_6_7_9_dhe_10_viti_shkollor_2018_-_2019_Final_25_05_2018.pdf)